

VOORSTEL AAN BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN DE GEMEENTE ROERMOND

datum indiening: 23 maart 2009	datum/agendapunt B&W-vergadering:		
steller: M. Cernul			
e-mail: cernul.m@roermond.nl			
tel.: (0475) 359261	par.afd.hoofd	par.sectordir	portefeuillehouder:
sector: RU			Schreurs
afd.: Voorbereiding en Realisatie			
Onderwerp: Aanbestedingsbeleid in laagconjunctuur			

Gevraagde beslissing:

1. Gelet op de huidige kredietcrisis en de periode van laagconjunctuur ermee in te stemmen het vigerende aanbestedingsbeleid “Waar voor je Geld”deel I voor civieltechnische- en cultuurtechnische werken en “Waar voor je Geld”deel IIB voor bouwwerken op een aantal onderdelen tijdelijk aan te passen en wel voor een periode tot en met 31 december 2010 of indien eerder en als dat noodzakelijk mocht zijn tot het in werking treden van de nieuwe “Nationale Aanbestedingswet”;
2. Daartoe aan het beleid in “Waar voor je Geld”deel I toe te voegen als gedragslijn de aanbestedingsvorm “Onderhandse aanbesteding” vanaf €230.000 tot € 1.500.000. en de bandbreedte van de “Openbare Aanbesteding” dientengevolge vast te stellen vanaf € 1.500.000 tot de Europese drempel (€5.150.000);
3. Daartoe in het beleid “Waar voor je Geld”deel IIB voor bouwwerken de bandbreedte voor de onderhandse aanbesteding te verruimen vanaf € 51.000 tot € 1.500.000 en de bandbreedte van de openbare aanbesteding vast te stellen vanaf € 1500.000 tot de Europese drempel (€ 5.150.000).
4. In te stemmen met het minder clusteren van werken waardoor niet een totaalopdracht maar meerdere kleinere opdrachtmogelijkheden ontstaan;
5. Ermee in te stemmen om grote projecten boven de Europese drempel indien dit uitvoeringstechnisch mogelijk is voor aanbesteding en uitvoering te verdelen in percelen;
6. In te stemmen met het toepassen van proportionele selectiecriteria;
7. Andere gunningcriteria dan alleen de laagste prijs te hanteren (EMVI, economisch meest voordelige inschrijving);
8. Het voorstel tbv gedachtewisseling met de commissieleden voorleggen aan de cie. FIN

Wijze van voorbereiding / medeadviseur(s):

Wim Kaldenhoven; Frank van de Vondervoort

Bijlagen:

Bijlage I Overzicht huidige drempels van het gemeentelijke aanbestedingsbeleid

Bijlage II Overzicht aangepaste drempels van het gemeentelijke aanbestedingsbeleid

Samenvatting:

Dit voorstel is een vervolg op de bijeenkomst van 17 maart 2009 inzake de kredietcrisis en het gestelde in de rondvraag van uw college van 27 januari 2009 waarbij aan de orde is geweest een mogelijke aanpassing van het aanbestedingsbeleid dit gelet op de laagconjunctuur die zich momenteel sterk doet voelen bij het MKB en waarbij het voor kleinere bedrijven steeds moeilijker wordt om opdrachten te verwerven. Dit laatste enerzijds vanwege de hevige concurrentie bij het door opdrachtgevers breed in de Markt zetten van opdrachten (openbaar en Europees) en anderzijds vanwege het clusteren van werk door opdrachtgevers uit oogpunt van efficiency om schaalvoordelen te behalen.

Voor wat betreft het aanbestedingsbeleid is dit vooral aan de orde bij het onderdeel “Waar voor je Geld” deel I, dat betrekking heeft op civiel- en cultuurtechnische werken. Binnen dit beleid is er tot nog toe behoudens de één op één mogelijkheid (enkelvoudige onderhandse aanbesteding) geen gedragsregel met betrekking tot onderhandse aanbestedingen. Deze aanbestedingvorm behoort nu tot de uitzonderingen. Door deze vorm als gedragsregel binnen bepaalde bandbreedten in dit beleid op te nemen bestaat de mogelijkheid voor werken om hiervoor een beperkt aantal partijen uit te nodigen en daarbij een keuze te maken uit zowel regionale als niet regionale bedrijven om het competitieve element bij de inschrijvingen zoveel mogelijk te borgen.

Bij het overige aanbestedingsbeleid vastgelegd in de delen “waar voor je Geld” deel II Bouw- Sloopwerken en deel III Leveringen en diensten speelt dit minder aangezien binnen dit beleid de onderhandse aanbestedingsvorm gebruikelijker is. Wel is het aanbevelenswaardig een aanpassing te doen van de bandbreedte van het drempelbedrag voor de onderhandse aanbesteding in deel II.

Ten aanzien van de omvang van de opdracht zou in die situaties die zich daartoe eigenen een beperkte clustering kunnen plaatsvinden om ook kleinere bedrijven uit capacitair oogpunt een kans te bieden op een aanbesteding in te schrijven en mogelijk een opdracht te verwerven.

Deze aanpak biedt kansen maar ook risico's omdat aanbestedingstrajecten steeds verder juridiseren en het niet ondenkbaar is dat, ondanks een zorgvuldige werkwijze binnen de wettelijke kaders, bezwaren of juridische procedures door derden aanhangig worden gemaakt.

Geheimhouding: Nee, vooralsnog vertrouwelijk behandelen.

Toelichting op voorstel:

Het huidige aanbestedingsbeleid van de gemeente Roermond kent een drietal beleidsvelden. “Waar voor je Geld” deel I dat betrekking heeft op civiel- en cultuurtechnische werken, deel II heeft betrekking op Bouw- en Sloopwerken en deel III heeft betrekking op Leveringen en Diensten. Een nieuwe Nationale Aanbestedingswet waar ook de Europese regelgeving in is geïncorporeerd is al geruime tijd in voorbereiding, de uitwerking echter en de inwerkingtreding van deze wet is pas op zijn vroegst in de loop van 2010 te verwachten. Tot dat tijdstip is de gemeente voor een deel (uiteraard rekening houdend met de Europese regelgeving en de daarin geldende uitgangspunten) autonoom bevoegd het aanbestedingsbeleid te bepalen en vast te stellen.

Het economisch klimaat is op dit moment van dien aard dat ook uw college in uw vergadering van 27 januari j.l. zich de vraag gesteld heeft of de huidige omstandigheden ertoe nopen om bij de aanbesteding van publieke werken die een belangrijke bron van werkgelegenheid zijn de uitgangspunten van het beleid iets aan te passen.

Het voorgaande is vooral van toepassing bij het aanbestedingsbeleid voor civiel- en cultuurtechnische werken. Enerzijds omdat we binnen dit beleid geen gedragsregel hebben die de onderhandse aanbesteding voorschrijft en dat anderzijds binnen dit beleid vooral sprake is van het clusteren van werk en het openbaar aanbesteden om daarmee zoveel mogelijk schaalvoordelen te behalen. Boven de Europese drempel wordt daarbij overeenkomstig de regelgeving Europees aanbesteed. De vorm van onderhands aanbesteden wordt in het huidige beleid alleen als uitzondering toegepast.

Openbaar aanbesteden en vooral van grotere volumes in samenhang met hoge eisen voor wat betreft de selectiecriteria betekent steevast dat kleinere bedrijven hetzij uit capacitair oogpunt hetzij vanwege het niet kunnen voldoen aan selectie-criteria geen kans maken bij inschrijvingen om een werk te bemachtigen. Dan blijft slechts onderaanneming voor deze bedrijven over en in een afkalvende conjunctuur waarbij de hoofdaannemer moeite heeft zijn mensen aan het werk te houden, niet eens dat.

In de nota's "Waar voor je Geld" deel II (Bouw- en Sloopwerken) en deel III (Leveringen en Diensten) is de onderhandse aanbesteding wel een gedragsregel en is het mogelijk om rekening houdend met de drempelbedragen werkzaamheden en leveringen en diensten op deze wijze aan te besteden.

Bij clustering van volume betekent dit echter dat tot openbaar of Europees aanbesteden moet worden overgegaan.

Welke aanpak is mogelijk

Boven de Europese drempelwaarden bestaat een wettelijk kader uit de Aanbestedingsrichtlijn welke in ons land is geïmplementeerd door middel van het Besluit Aanbestedingsregels voor Overheidsopdrachten. (het BAO)

Zoals reeds eerder aangegeven is onder de Europese drempelwaarden, nu de nieuwe Aanbestedingswet nog op zich laat wachten, geen directe wetgeving van toepassing.

De gemeente kan hier haar eigen beleid voeren. Maar voortvloeiend uit het EG-Verdrag dienen wel de principes van Transparant, Objectief en Niet discriminerend en een passende mate van openbaarheid betracht te worden. De beoordeling in de voorkomende situaties of hier ook daadwerkelijk aan is voldaan, blijft een lastige ook of e.e.a. juridisch sluitend is.

Om wat meer kansen te bieden aan regionale en lokale bedrijven die met name bestaan uit midden en klein bedrijf en daardoor de lokale en regionale economie een extra impuls te geven om deze periode van laagconjunctuur zo goed mogelijk te doorstaan kunnen een aantal tijdelijke maatregelen worden genomen die in dezen voorwaardenscheppend zijn.

Hierbij kan gedacht worden aan:

- 1) Het toevoegen van de onderhandse aanbesteding als gedragsregel aan het beleid "Waar voor je Geld" deel I;
- 2) Het verruimen van de drempels voor onderhandse aanbesteding in het beleid "Waar voor je Geld" deel I en deel II;
- 3) Het minder clusteren van werken, leveringen en diensten;
- 4) Grote projecten verdelen in percelen indien dit uitvoeringstechnisch mogelijk is;
- 5) Het gebruik van proportionele selectiecriteria;
- 6) Naast de laagste prijs nog andere gunningcriteria gebruiken (EMVI);

Ad1.) Door het toevoegen van de onderhandse aanbesteding als gedragsregel in deel I van het aanbestedingsbeleid, naast de bestaande één op één mogelijkheid en de (Europese) openbare aanbesteding, ontstaat de mogelijkheid als aanbestedende dienst zelf de bedrijven te selecteren welke worden uitgenodigd om deel te nemen aan de onderhandse aanbesteding. Het aantal inschrijvers is bij deze aanbestedingsvorm beperkt. Dit in tegenstelling tot de openbare aanbesteding waarbij in principe het aantal inschrijvers onbeperkt is. (voor het verwerven van één opdracht). Door meer onderhands aan te besteden blijven ook de kosten van alle inschrijvers gezamenlijk (maatschappelijke kosten) beperkt.

Om bij de onderhandse aanbesteding niet het verwijt te krijgen van protectionisme en de kans om geconfronteerd te worden met klachten of zelfs juridische procedures te verkleinen, verdient het aanbeveling om bij deze aanbestedingsvorm (met min. 5 bedrijven) naast het aantal lokale/regionale bedrijven ook altijd minimaal 2 niet-regionale bedrijven te selecteren.

Op deze wijze wordt ook het competitieve element meer ingebracht. Dit laatste kan nog versterkt worden omdat men gelet op het gering aantal inschrijvers meer kans ziet de opdracht te verwerven en daardoor meer “werk” maakt van zijn inschrijving.

Ad2.) Door het wijzigen en verruimen van de drempels voor de openbare- en de onderhandse aanbesteding in zowel Deel I alsook in deel II ontstaan meer mogelijkheden om op deze wijze aan te besteden.

Voorgesteld wordt om de drempel voor:

- a) onderhands aanbesteden in deel I te stellen op vanaf € 230.000 tot € 1.500.000
 - b) onderhands aanbesteden in deel IIb te stellen op vanaf € 51.000 tot € 1.500.000
 - c) openbaar aanbesteden in deel I en deel IIb te wijzigen naar vanaf €1.500.000 tot € 5.150.000 ;
- In bijgevoegde bijlagen zijn de huidige drempelbedragen weergegeven (bijlage I) en de aangepaste drempelbedragen (bijlage II)

Het bedrag van € 1.500.000 als grens voor de onderhandse aanbesteding is een drempelbedrag voor deze vorm van aanbesteding zoals deze ook genoemd is in de conceptstukken van de eerste inmiddels verworpen nieuwe aanbestedingswet.

Ad3.) Het minder clusteren van werken en in die zin ook van leveringen en diensten. Door werken te clusteren kan het volume zodanig groot worden dat deze de capaciteit van een MKB overstijgt, terwijl afzonderlijke opdrachten wel tot een mogelijkheid zouden behoren.

Het tegengestelde van clusteren is knippen of het opdelen van een opdracht in meerdere kleine opdrachten om die afzonderlijk aan te besteden. De procedure wordt dan ten onrechte bepaald door de opdrachtwaarde van die kleine opdracht in plaats van op basis van de totale waarde.

Knippen of opdelen is niet toegestaan. Juridisch kan er verschil van mening ontstaan of iets knippen of minder clusteren is.

Het nadeel van minder clusteren is primair dat er minder schaalvoordeel zal zijn. Ook brengt dit meer kosten met zich mee aan ambtelijke bemoeiingen of inschakeling van derden voor meer voorbereiding (voor zowel plan, bestek als aanbesteding). Meer toezicht en coördinatie en administratieve werkzaamheden bij inschakeling van meerdere opdrachtnemers is ook een gevolg van deze aanpak. Gelet op de werkdruk kan inhuur van capaciteit noodzakelijk worden en zal in voorkomende gevallen in de kredietaanvraag worden opgenomen.

Ad4.) Indien het uitvoeringstechnisch mogelijk is zou een grote opdracht (boven de Europese drempel) verdeeld kunnen worden in percelen. In de betreffende bestuursvoorstellen dient dit dan nadrukkelijk onderbouwd te worden.

Waar een opdracht in de volle omvang niet door een MKB kan worden uitgevoerd zouden kleinere percelen wel mogelijk gerealiseerd kunnen worden.

Het verdelen in percelen valt niet onder knippen van een opdracht aangezien elk der percelen volgens de Europese regelgeving wordt aanbesteed die op de volledige opdracht van toepassing is.

De nadelen zoals genoemd onder minder clusteren zijn ook hier van toepassing.

Ad5.) Het gebruik van proportionele selectiecriteria. Bij het streven naar zekerheid tav de inschrijver worden bij aanbestedingen eisen gesteld waarbij continuïteit blijkt uit omzet en referentieprojecten een beeld geven qua kennis, kunde en ervaring. Deze eisen kunnen best fors zijn. Bij het formuleren van deze eisen kan meer rekening worden gehouden met het uitsluitende effect hiervan bij het stellen van die eisen die misschien op zich genomen hoger zijn dan strikt noodzakelijk. Dus eisen niet hoger stellen dan strikt noodzakelijk.

Ad6.) In het verlengde de bovengenoemde punten kan het gunnen op basis van EMVI ook voor MKB bedrijven aantrekkelijk zijn. Ook binnen deze bedrijven is het meedenken en oplossingsgericht denken met de opdrachtgever niet vreemd. Door dit de ruimte te geven kan dit een belangrijke rol spelen bij het verwerven van een opdracht.

Het naast de prijs ook gebruik maken van gunningcriteria op basis van EMVI (economisch meest voordelige inschrijving) waardoor de prijs niet het enige criterium is ter verwerving van een opdracht biedt ook MKB een kans.

Innovatieve bedrijven of opdrachtnemers die een meerwaarde toevoegen aan de voorbereiding, de uitvoering of aan de exploitatie of levensduur van het project door eigen inbreng maken op deze wijze een grotere kans op een succesvolle inschrijving.

Resumerend

Gelet op uw verzoek in verband met de huidige economische situatie in relatie tot het gemeentelijk aanbestedingsbeleid vastgelegd in de nota's "Waar voor je Geld" deel I/III en het wettelijk kader met betrekking tot aanbestedingen kunnen tijdelijk een aantal maatregelen worden genomen om de lokale/regionale economie een extra impuls te geven.

Het voorstel bevat enerzijds maatregelen die passen binnen het bestaande gemeentelijke aanbestedingsbeleid en anderzijds maatregelen die een aanpassing van de vastgelegde gedragsregels vergen.

In financiële zin betekenen de maatregelen dat schaalvoordelen minder worden en dat het nodig kan zijn capaciteit in te huren.

In afwachting van de "Nationale Aanbestedingswet" die naar verwachting op zijn vroegst in 2010 in werking treedt, bestaat het wettelijk kader (voor een verplichte wijze van aanbesteden) thans feitelijk alleen boven de Europese drempelwaarden in de vorm van de aanbestedingsrichtlijn. Deze laatste is in Nederland geïmplementeerd door middel van het "Besluit aanbestedingsregels voor overheidsopdrachten". (het BAO)

Onder deze Europese drempelwaarden is de gemeente in principe nog vrij zelf beleid vast te stellen met in achtneming van de principes van transparant, objectief en niet-discriminerend handelen en een passende mate van openbaarheid waarbij dit laatste betrekking heeft op de vraag of de opdracht relevant is voor de Europese Markt. Deze laatste beoordeling is lastig en kan in juridisch opzicht tot vragen cq bezwaren leiden.

Het voorgaande neemt niet weg dat genoemde maatregelen de mogelijkheid bieden om de lokale cq regionale economie een impuls te geven.

Advies EurAssist

Ten aanzien van het bovenstaande met name met betrekking tot de wijzigingen die er aan zitten te komen in het aanbestedingsbeleid en de stand van zaken met betrekking tot de regelgeving, is overleg gepleegd met EurAssist (de heer M. Rooderkerk), een juridisch specialistisch bureau op het gebied van regelgeving met betrekking tot Europees en Nationaal aanbesteden. (en die de gemeente eerder in aanbestedingszaken heeft geadviseerd)

Voor wat betreft de aanpassingen in het gemeentelijk beleid en bovengenoemde maatregelen bevestigt men dat de gemeente onder de Europese drempel bedragen autonoom is voor wat betreft het vaststellen van het beleid. In haar handelen daarbij heeft de Gemeente zich wel te houden aan de basisprincipes van het Europees Verdrag. Dit betekent dat de Gemeente zich houdt aan een aantal beginselen bij al haar handelingen zoals:

- Nondiscriminatie (naar nationaliteit)
- Transparantie
- Objectiviteit

Bovendien dient een passende mate van openbaarheid gerespecteerd te worden. In principe is het voor iedere onderneming uit de EU mogelijk aanspraak te maken op een door de Gemeente te verstrekken opdracht. Ten aanzien van dit laatste adviseert men dan ook voor alle opdrachten van enige importantie, en zeker die opdrachten waarbij mogelijkerwijs grensoverschrijdende belangstelling zou kunnen zijn, transparantie te betrachten in de zin, dat deze opdrachten voor eenieder toegankelijk op de website van de Gemeente bekend gemaakt worden.

Het voorgaande neemt niet weg dat ondanks naleven hiervan er mogelijk toch bezwaren c.q. juridische procedures door derden gevoerd kunnen worden.

Aanbeveling

Om in deze tijd van economische laagconjunctuur de werkgelegenheid via het aanbestedingsbeleid een extra impuls te bieden verdient het aanbeveling de voorgestelde tijdelijke maatregelen te overwegen die het ook de wat kleinere bedrijven met name in het midden en kleinbedrijf mogelijk maken deel te nemen aan aanbestedingen.

Deze maatregelen van tijdelijke aard te laten zijn tot 31 december 2010 of tot het tijdstip van in werkingtreding van de nieuwe nationale aanbestedingswet en de wettelijke kaders die daarin gegeven worden als de datum daarvan voor 31 december 2010 ligt.

Aanbestedingen Gemeente Roermond nota's Waar voor je Geld delen I, II en III

Bijlage 1

Behorende bij voorstel
"Aanbestedingsbeleid in
laagconjunctuur"

Samenvattend overzicht voor de wijze van inkopen / aanbesteden en wie beslist over eindkeuze van de aannemer / leverancier / bureau (n.b. voorselectie i.o.m. afdelingshoofd maken)

Waar voor je geld:	Geraamde aanbestedingssom:	Wijze van aanbesteding:	Aantal offertes:	Beslisser over keuze aannemer/leverancier
Deel I Civiel- en cultuurtechnische werken	< € 23.000	Niet openbaar: gunning uit de hand	1	Sectordirecteur
	≥ € 23.000 - ≤ € 230.000	Niet openbaar: gunning uit de hand	1	College B&W mandaat portefeuillehouder
	> € 230.000 - < Eur. drempel*	Openbaar	n.v.t.	College B&W
	≥ Europese drempel	Europees	n.v.t.	College B&W
Deel II a. Onderhouds- en sloopwerken	≤ € 22.700	Niet openbaar: gunning uit de hand	1	Sectordirecteur
	> € 22.700 - < Eur. drempel*	Niet openbaar: onderhands	min. 2	College B&W
	≥ Europese drempel	Europees	n.v.t.	College B&W
Deel II b. Bouwwerken	< € 51.000	Niet openbaar: gunning uit de hand	1	College B&W mandaat portefeuillehouder
	≥ € 51.000 - < € 256.000	Niet openbaar: onderhands	min. 2	College B&W mandaat portefeuillehouder
	≥ € 256.000 - < Eur. drempel*	Openbaar	n.v.t.	College B&W
	≥ Europese drempel	Europees	n.v.t.	College B&W
Deel III Leveringen en Diensten	≤ € 2.500	Niet openbaar: gunning uit de hand	1	Afdelingshoofd
	> € 2.500 - < € 15.000	Niet openbaar: onderhands	min. 2	Afdelingshoofd
	≥ € 15.000 - < € 50.000	Niet openbaar: onderhands	min. 2	Sectordirecteur
	≥ € 50.000 - < Eur. drempel**	Niet openbaar: onderhands	min. 3	College B&W

	≥ Europese drempel	Europees	n.v.t.	College B&W
Afwijken van deze gedragsregels kan uitsluitend via een voorstel aan B&W				

Europese drempel geldig van 1 januari 2008 tot en met 31 december 2009:

08-01-2008/NL/GT

Richtlijn 2004/18/EG

drempel* = € 5.150.000 excl. BTW

drempel** = € 206.000 excl. BTW

Aanbestedingen Gemeente Roermond nota's Waar voor je Geld delen I, II en III

Bijlage 2:

Behorende bij voorstel
"Aanbestedingsbeleid in
laagconjunctuur"

Samenvattend overzicht voor de wijze van inkopen / aanbesteden en wie beslist over eindkeuze van de aannemer / leverancier / bureau (n.b. voorselectie i.o.m. afdelingshoofd maken)

Waar voor je geld:	Geraamde aanbestedingssom:	Wijze van aanbesteding:	Aantal offertes:	Beslisser over keuze aannemer/leverancier
Deel I Civiel- en cultuurtechnische werken	< € 23.000	Niet openbaar: gunning uit de hand	1	Sectordirecteur
	≥ € 23.000 - ≤ € 230.000	Niet openbaar: gunning uit de hand	1	College B&W mandaat portefeuillehouder
	≥ € 230.000 - < € 1.500.000	Niet openbaar: onderhands	min. 5	college B&W mandaat portefeuillehouder
	≥ € 1.500.000 - < Eur. drempel*	Openbaar	n.v.t.	College B&W
	≥ Europese drempel	Europees	n.v.t.	College B&W
Deel II a. Onderhouds- en sloopwerken	≤ € 22.700	Niet openbaar: gunning uit de hand	1	Sectordirecteur
	> € 22.700 - < Eur. drempel*	Niet openbaar: onderhands	min. 2	College B&W
	≥ Europese drempel	Europees	n.v.t.	College B&W
Deel II b. Bouwwerken	< € 51.000	Niet openbaar: gunning uit de hand	1	College B&W mandaat portefeuillehouder

	$\geq \text{€ } 51.000 - < \text{€ } 1.500.000$	Niet openbaar: onderhands	min. 3	College B&W mandaat portefeuillehouder
	$\geq \text{€ } 1.500.000 - < \text{Eur. drempel}^*$	Openbaar	n.v.t.	College B&W
	$\geq \text{Europese drempel}$	Europees	n.v.t.	College B&W
Deel III Leveringen en Diensten	$\leq \text{€ } 2.500$	Niet openbaar: gunning uit de hand	1	Afdelingshoofd
	$> \text{€ } 2.500 - < \text{€ } 15.000$	Niet openbaar: onderhands	min. 2	Afdelingshoofd
	$\geq \text{€ } 15.000 - < \text{€ } 50.000$	Niet openbaar: onderhands	min. 2	Sectordirecteur
	$\geq \text{€ } 50.000 - < \text{Eur. drempel}^{**}$	Niet openbaar: onderhands	min. 3	College B&W
	$\geq \text{Europese drempel}$	Europees	n.v.t.	College B&W
Afwijken van deze gedragsregels kan uitsluitend via een voorstel aan B&W				

Europese drempel geldig van 1 januari 2008 tot en met 31 december 2009:

25-03-2009/NL/GT

Richtlijn 2004/18/EG

drempel* = € 5.150.000 excl. BTW

drempel** = € 206.000 excl. BTW